

Krzysztof Łątka

Dyrektor Wydziału Projektów Nieinwestycyjnych Miasta Lublin

Kongres Inicjatyw Europy Wschodniej – wyzwania dla Unii Europejskiej i Partnerstwa Wschodniego

Kongres Inicjatyw Europy Wschodniej (KIEW) został zorganizowany w Lublinie po raz pierwszy w roku 2012, jako rozwinięcie idei Kongresu Kultury Partnerstwa Wschodniego, który odbył się w Lublinie rok wcześniej. Wtedy to artyści, menedżerowie i animatorzy kultury, przedstawiciele ministerstw, samorządów, organizacji pozarządowych, środowisk akademickich i mediów z krajów Partnerstwa Wschodniego, Unii Europejskiej, a także z Rosji i pozostałych krajów europejskich (łącznie 17 państw) wspólnie opracowali rekomendacje dotyczące współpracy kulturalnej pomiędzy PW a UE.

Dziś KIEW to coroczne wydarzenie, którego celem jest inspirowanie do skutecznej i trwałej współpracy transnarodowej, wzmacnianie współpracy rozwojowej, integrowanie środowisk, stymulowanie dialogu pomiędzy władzami lokalnymi i regionalnymi. Jest to spotkanie na rzecz dialogu władz samorządowych i państwowych, przedstawicieli nauki, twórców kultury, decydentów i aktywistów pozarządowych. Dzięki temu wydarzeniu Lublin potwierdza swoją rolę bramy łączącej Europę Wschodnią i Zachodnią realizowaną w ramach programu Centrum Kompetencji Wschodnich.

Głównym organizatorem wydarzenia jest Urząd Miasta Lublin, zaś stałym, corocznym współorganizatorem Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego. Kongres posiada również stały patronat Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce.

W październiku 2015 r. odbyła się czwarta edycja tego wydarzenia. Tym razem Kongres zorganizowany jako promocja 25-lecia samorządności w Polsce, stanowił odpowiedź na bieżące potrzeby reform w Ukrainie. Podczas debat zaprezentowano polskie pozytywne doświadczenia z zakresu transformacji ustrojowej. Rozmawiano m.in. o obecnym poziomie wdrożenia reform samorządu terytorialnego w krajach Partnerstwa Wschodniego oraz prezentowano najlepsze praktyki wykorzystywania przez Polskę funduszy europejskich przeznaczanych na rozwój.

Podczas otwarcia KIEW 2015 p.o. Dyrektor Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce dr Marzenna Guz-Vetter podsumowała proces konsultacji publicznych na temat nowej koncepcji Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. W swoim wystąpieniu sku-

piła się na znaczeniu, warunkach i wyzwaniach stojących przed EPS w kontekście relacji z krajami Partnerstwa Wschodniego i Rosją.

Wystąpienie to stanowiło przyczynek dla dalszych działań podjętych wspólnie ze środowiskiem lubelskich organizacji pozarządowych. Reprezentanci i reprezentantki lokalnych NGO uroczyście podpisali intencyjną deklarację współpracy na rzecz aktywnej realizacji wschodniego wymiaru EPS. Zaraz potem wszyscy utworzyli „żywy obraz” symbolicznej koalicji lubelskiego trzeciego sektora, zainspirowany usytuowanym w tle dziełem Jana Matejki *Unia Lubelska*. Dodatkowo zorganizowano seminarium pt. „Funkcjonowanie sektora organizacji pozarządowych w Ukrainie”, na którym w praktyczny sposób można było zapoznać się ze specyfiką sektora NGO w tym kraju oraz z doświadczeniami i dobrymi praktykami współpracy transgranicznej Lubelszczyzny.

W ramach Kongresu przygotowano także informator, który przybliży profile lubelskich organizacji pozarządowych gotowych i chętnych do nawiązywania nowej lub pogłębiania dotychczasowej współpracy z partnerami ze Wschodu. Publikacja ta jest adresowana do organizacji pozarządowych, samorządów i instytucji z krajów Partnerstwa Wschodniego, które poszukują partnerów do realizacji transgranicznych projektów rozwojowych i chcą wspólnie aplikować o środki europejskie.

W związku z przyznaniem Znak Dziedzictwa Europejskiego dla miasta Lublin w 2015 r. i chęcią uczczenia tego wydarzenia, a szczególnie wyróżnionych miejsc związanych z zawarciem unii polsko-litewskiej z 1569 r., obrady Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej w 2015 r. odbyły się w galeriach Muzeum Lubelskiego na Zamku, Ośrodku „Brama Grodzka – Teatr NN” i klasztorze OO. Dominikanów.

Podczas Kongresu odbyło się 39 paneli dyskusyjnych, 2 sesje plenarne oraz seminarium. Obrady podzielono na 9 linii programowych: Dobre rządzenie (25 lat samorządności w Polsce), Miasta Międzykulturowe, Kultura dla rozwoju, Nauka i edukacja, Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej, Turystyka, Dziedzictwo, Zrównoważony rozwój oraz Konteksty. W debatach i dyskusjach IV Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej wzięło udział ponad 800 osób z 17 państw.

Najbardziej znaczącym rezultatem Kongresu są wspólnie wypracowane konkluzje i rekomendacje. Warto zaznaczyć, że komentarze i stanowiska osób uczestniczących w wydarzeniu jednoznacznie wskazują na niezwykłą wartość tego typu inicjatywy z punktu widzenia budowania międzynarodowej społeczności skupionej na problematyce współpracy rozwojowej.

Rekomendacje Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej 2015

W trakcie KIEW 2015 wypracowano następujące rekomendacje w poszczególnych obszarach, które zostaną zaprezentowane poniżej.

1. Dobre rządzenie – 25 lat samorządności w Polsce

Podczas dwudniowego seminarium i połączonych z nim paneli dyskusyjnych przedstawiciele jednostek samorządowych i instytucji publicznych z Polski i państw Partnerstwa Wschodniego, szczególnie z Ukrainy, dyskutowali nad polskimi pozytywnymi

doświadczeniami z zakresu transformacji ustrojowej oraz dobrymi praktykami wykorzystywania funduszy UE dla rozwoju regionalnego i lokalnego.

Mówiąc o decentralizacji, która jest jednym z tematów przewodnich w społeczeństwie ukraińskim, kluczowym elementem jest współpraca z „objednanymi gromadami” oraz zmiana formy działalności kaznaczejstwa, które mogłoby się wzorować na instytucji polskich Regionalnych Izb Obrachunkowych. Ważnym elementem rozwoju demokracji w krajach PW na przykładzie ukraińskiego kontekstu jest również zarządzanie partycypacyjne, w którego ramach istnieje potrzeba delegowania różnorodnych zadań samorządu do organizacji pozarządowych. Z kolei uwzględnienie zarządzania strategicznego, jak również podwyższenie kompetencji w zakresie planowania i realizowania projektów przez szkolenia lokalne oraz wyjazdy studyjne do Polski ma doprowadzić do usprawnienia funkcjonowania samorządu i społeczeństwa obywatelskiego w krajach Partnerstwa Wschodniego, co niewątpliwie przyczyni się do pogłębiania integracji europejskiej.

2. Nauka i edukacja

Diskusje w tej linii programowej poświęcono współczesnym procesom migracji edukacyjnej oraz refleksji nad tym, jak procesy przepływu studentów wpływają na globalne trendy migracyjne. Poruszono też problemy postępującego umiędzynarodowienia polskiego szkolnictwa wyższego oraz doświadczenia studentów cudzoziemców w polskich uczelniach.

Ze względu na wyraźny globalny trend, którym jest umiędzynarodowienie edukacji, rekomendowano dostosowywanie do tego zjawiska polityki publicznej i stworzenie infrastruktury prawnej, instytucjonalnej i materialnej dla wsparcia migrujących studentów. Stała analiza najbardziej aktualnych trendów oraz potrzeb i oczekiwań studentów cudzoziemców ma stać się koniecznym elementem efektywnej edukacji wyższej. Należy również tworzyć instrumenty i programy polityki publicznej zachęcające do wyjazdu i wspierające ich mobilność – zarówno przyjeżdżających do Polski, jak i tych wyjeżdżających na studia. Potrzebne przy tym jest zarówno dostosowanie szkolnictwa wyższego do prowadzenia studiów dla wielokulturowych grup, czego przykładem może być doświadczenie Wielkiej Brytanii, jak i zwiększenie wielojęzyczności studentów, nauczycieli akademickich oraz zaplecza edukacyjnego. Działania na rzecz wsparcia mobilności mają sprzyjać rozwojowi gospodarczemu i kulturowemu, co musi być odpowiednio uwzględnione na poziomie strategii rozwoju uczelni, miast i regionów.

3. Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej

Linia ta została opracowana i przeprowadzona przez Centrum Europy Wschodniej UMCS.

W ramach linii programowej „Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej” uczestnicy z Ukrainy, Rosji, Niemiec i Polski debatowali nad problematyką współczesnych konfliktów wewnętrznych i międzynarodowych na obszarze poradzieckim. Państwa „nowej” Europy Wschodniej, znajdujące się między Rosją a Zachodem, na przełomie XX

i XXI w. znalazły się w szarej strefie bezpieczeństwa. Rozszerzając się na wschód UE i NATO, wspierały proces demokratyzacji w byłych republikach radzieckich, lecz nie gwarantowały ostatnim perspektywy członkostwa. Zawracając z drogi rozwoju demokratycznego, Rosja narzucała byłym republikom różne formy reintegracji polityczno-militarnej i ekonomicznej.

W aktualnej sytuacji geopolitycznej bezpieczeństwo wewnętrzne i międzynarodowe państw „nowej Europy Wschodniej” w dużym stopniu zależy od dokończenia procesów demokratyzacji (Ukraina, Gruzja, Mołdowa), w których kluczową rolę odgrywa sprawna decentralizacja, rozwój samorządu oraz społeczeństwa obywatelskiego bądź powrotu na ścieżkę reform demokratycznych (Armenia, Azerbejdżan, Białoruś). Proces wymaga demontażu systemów oligarchicznych, stanowczej walki z korupcją oraz zbudowania państwa prawa (gruntowna reforma wymiaru sprawiedliwości). Sprzeciwiając się ponownym próbom podziału Europy na strefy wpływu, światowe elity państwowe i międzynarodowe powinny stanowczo stosować sankcje i restrykcje wobec państw łamiących zasady prawa międzynarodowego.

4. Miasta międzykulturowe

Linia „Miasta Międzykulturowe” została przeprowadzona we współpracy z ekspertami Rady Europy w szczególnej korelacji z realizacją Programu Miast Międzykulturowych Rady Europy.

W związku z rosnącą liczbą uchodźców szukających schronienia w Europie temat integracji cudzoziemców i cudzoziemek nabiera znaczenia zarówno dla samorządów, jak i zwykłych mieszkańców i mieszkańek miast. Dlatego konieczne jest zainicjowanie regularnych kontaktów i roboczej wymiany dobrych praktyk, doświadczeń i pomysłów pomiędzy samorządami. Lublin od kilku lat buduje system zarządzania różnorodnością kulturową i może zaoferować swoje pomysły. Dotyczy to też Ukrainy, która w wyniku konfliktów militarnych we wschodniej części spotkała się ze znaczącym wzrostem migracji wewnętrznej, a więc potrzebuje opracowania lokalnych strategii integracji. Proces wspierania integracji wspomogłoby budowanie zasobów wiedzy i kompetencji związanych z integracją międzykulturową na poziomie samorządowym. Ogromne bogactwo tego typu praktyk może zaoferować Program Miast Międzykulturowych Rady Europy.

5. Kultura dla rozwoju

Linia „Kultura dla rozwoju” została przygotowana i przeprowadzona przez East European Performing Arts Platform.

Obrady dotyczyły roli sztuki w okresie transformacyjnym państw. Dyskutowano o potencjale awangardowych ruchów w sztuce w perspektywie transformacji, o tym jak zmieniał się wzorzec pamięci o historii i jak te przemiany są problematyzowane przez artystów oraz o wpływie funkcjonowania granic w kontekście wizerunku i tożsamości społeczeństw i narodów.

Biorąc pod uwagę różnice pomiędzy „nową” Europą Wschodnią a Starą Europą, rekomendowano opieranie kwoty finansowania kultury na specyfice tych poszczegól-

nych krajów. Zalecane jest oddolne zaangażowanie, polegające na włączeniu obywateli w proces zarządzania kulturą, jak również dywersyfikacja instrumentów partycypacyjnych. Wśród najważniejszych rekomendacji należy wyodrębnić również potrzebę usprawnienia połączenia z krajami spoza strefy Schengen oraz tworzenie większej liczby długoterminowych, rocznych działań kulturowych zamiast jednorazowej festywalizacji.

6. Dziedzictwo

Linia „Dziedzictwo” została zorganizowana we współpracy z Ośrodkiem „Brama Grodzka – Teatr NN”.

W ramach tej linii dyskutowano o charakterystycznym dla wielokulturowych miasteczek Europy Środkowo-Wschodniej elemencie dziedzictwa żydowskiego i jego wykorzystaniu na rzecz rozwoju lokalnego. W celu wykorzystania tego potencjału zalecane jest szerokie wychwycenie uniwersalnych, ponadnarodowych elementów tego dziedzictwa.

Kolejnym tematem była kwestia zideologizowania pamięci o przeszłości. Ważnym elementem usprawniającym tę pamięć jest perspektywa osobista. Podkreślono potrzebę zbierania osobistych relacji świadków historii. Staje się to coraz popularniejszym sposobem kontaktu z dziedzictwem kulturowym, gdyż pomaga wzajemnie rozumieć skomplikowane konteksty historii Europy Środkowo-Wschodniej.

7. Zrównoważony rozwój

Kilka tematów aktualnych dla tej sfery włączono do obrad IV edycji Kongresu. Po pierwsze, były to podmioty nowej ekonomii – klastry. W kontekście kooperacji kluczowym hasłem jest internacjonalizacja, czyli zapewnienie świadczenia takiej usługi w centrach obsługi inwestora, importera i eksportera. Rozwijając temat współpracy międzysektorowej, rekomendacje uwzględniły potrzebę łączenia świata nauki i biznesu, w tym komercjalizacji osiągnięć naukowych na rzecz innowacyjnych produktów i usług.

Obszarami dyskusji były również odnawialne źródła energii oraz gospodarka odpadami w Polsce i na Ukrainie. Jednym z najważniejszych problemów w obu kwestiach uznano niską świadomość społeczną, którą należy polepszać przede wszystkim działaniami edukacyjnymi od najmłodszych lat szkolnych. Mówiąc o poprawie gospodarki odpadami, w tym o ponownym wykorzystaniu odpadów, istnieje konieczność aktywnych działań i innowacji, które mogłyby wspierać środki finansowe Unii Europejskiej. Rozwiązanie z dofinansowaniem mogłoby się przyczynić również do rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii, które ma strategiczne znaczenie nie tylko dla ekologii, lecz także dla budowania bezpieczeństwa energetycznego. Potrzebne jest więc zajęcie odpowiedniego stanowiska przez państwo, które powinno dostosowywać gospodarkę do wymagań międzynarodowych i dbać o przejrzystość prawa w zakresie wsparcia OZE.

Rekomendacje w ramach linii dotyczyły również kwestii społecznie odpowiedzialnego biznesu (CSR). Ekspertcy wyrazili przekonanie, że realizacji tej koncepcji efek-

tywnie będzie sprzyjała pogłębiona edukacja biznesu, administracji i społeczeństwa w zakresie jej celów, jak również promocja raportowania jako skutecznego narzędzia dialogu z interesariuszami.

8. Konteksty

Linia obejmowała kilka paneli dyskusyjnych nawiązujących do aktualnych problemów i wyzwań polityczno-społecznych dla poszczególnych państw Partnerstwa Wschodniego. Pierwszy z nich pt. „Bezpieczeństwo informacyjne i wojna informacyjna w państwach Partnerstwa Wschodniego” został zorganizowany przez Instytut Europy Środkowo-Wschodniej.

Rekomendacje w tej kwestii dotyczyły ochrony przed zagrożeniem informacyjnym. Podkreślono konieczność wypracowania nowych efektywnych (ofensywnych) metod przeciwdziałania propagandzie w mediach, promujących wartości demokracji, jak również realizację współpracy w tej sferze na poziomie krajowym oraz europejskim. Zwrócono również uwagę na rolę społeczeństwa obywatelskiego w walce z propagandą, dlatego uznano, że wzmocnienie tego instytutu w krajach PW rozwinięty dodatkowy instrument, szczególnie przy współpracy z rządami państwowymi. Z kolei dywersyfikacja mediów – zarówno pod względem liczby oraz różnorodności, jak i jakości, w tym kwestii stworzenia platform obcojęzycznych – jest według ekspertów narzędziem usprawniającym rzetelność informacji i utrudniającym jej masowe zniekształcanie.

W panelu dyskusyjnym pt. „»Elektryczny« Erywań. Zmiany polityczne w Armenii po protestach przeciwko podwyżkom cen energii”, zorganizowanym przez Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Lublinie, zalecono konieczne wzmocnienie opozycji za pomocą odpowiednich programów wsparcia demokracji, w tym przez wsparcie finansowe. Byłoby to możliwe również dzięki uruchomieniu w mediach kanałów rosyjskojęzycznych, wolnych od wpływów Moskwy. Działania Unii Europejskiej w tym wypadku powinny wykazywać korzyści z integracji europejskiej, a jednocześnie udowodniać negatywny wpływ Rosji doprowadzający do utraty realnej władzy państwowej. W kwestii nierozwiązanego konfliktu karabaskiego uznano, że udzielone gwarancje bezpieczeństwa dla Armenii przez zachodnie mocarstwa mogą sprawić, że Rosja nie pozostanie jedynym gwarantem bezpieczeństwa.

Panel dyskusyjny zatytułowany „Dekomunizacja, lustracja – doświadczenia i wyzwania przyszłości” koncentrował się wokół obecnego stanu ukraińskiego społeczeństwa. W dyskusjach podkreślono ważną rolę rozliczenia z przeszłością (komunistyczną), czyli konieczność realizacji sprawiedliwości oraz zapewnienia nowemu państwu większego bezpieczeństwa od możliwych wpływów zewnętrznych. Mówiąc o rozliczeniach po komunizmie, chodzi nie tylko o skupienie się na winnych, lecz też o uwzględnienie założeń ofiarom prześladowań. Kluczową rekomendacją jest sięganie w tej kwestii do bardzo różnych opinii ekspertów mówiących o dynamice procesów społecznych, przekształcaniach, którym podlegają grupy społeczne i zawodowe, jak również procesy komunikacji w obydwu krajach. Wtedy kwestie pamięci o komunizmie, rozliczeń z przeszłością zyskują lepszy kontekst i społeczny, i prawny, i polityczny.

Podsumowując, powyższe rekomendacje stanowią ważny głos w toczącej się na przestrzeni ostatnich lat dyskusji dotyczącej kierunków rozwoju współpracy ponadnarodowej oraz oczekiwań w stosunku do projektu, jakim jest Partnerstwo Wschodnie. Szczególną troską podczas Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej 2015 objęto zagadnienia związane z problemami Ukrainy, która obecnie w dużej mierze warunkuje wschodni wymiar współpracy transgranicznej. Pokazując i uwypuklając nowe kierunki myślenia, będące odpowiedzią na pojawiające się nowe wyzwania w regionie, rekomendacje wychodzą równocześnie naprzeciw potrzebom mówienia jednym głosem przez kraje Europy Środkowo-Wschodniej, z uwzględnieniem stanowiska Polski i Lublina. Podczas tego wydarzenia udało się zgromadzić uczestników i uczestniczki, którzy dali wyraz poczuciu odpowiedzialności za kształtowanie relacji ze wschodnimi sąsiadami Unii Europejskiej oraz potrzebie równoprawnego uczestnictwa w kształtowaniu spójnej wizji rozwoju Europy.